"మరతుమన్న మరుపురారు......"

అంకితం :
దోషాలను దాచుకొనే రహస్యజీవులకు.

రచయిత :
'బుచ్చిబాబు'

"ప్రతియోగిపుంగవునికీ భూతకాలం వున్నట్లే
ప్రతిపాపికీ వొకభవిష్యత్తుకూడా వుంటుంది" —ఆస్కార్ వైల్డు.

౧

సాహిత్యప్రియులు వొక ఉత్కృష్ట గ్రంథాన్ని తెరిచి జాగ్రత్తగా పరిశీలించి వొక గ్రంథకర్తని తెలుసుకుందామని చదవడం ప్రారంభిస్తారు. తీరా చివ్వర దాకా చదివితే, వారికి కనిపించేది సాధారణ మానవ మాత్రుడే. సాధారణ మానవుడు జరిగిపోయిన విషాదకరమైన అనుభవాలను మరిచిపోయి సహజమైన నిర్దుష్ట వ్యక్తిత్వాన్ని చంపుకుని సంఘం యేర్పరిచిన నైతిక ఆదర్శంలో తనవర్తమానాన్ని యిముడ్చుకుంటాడు. ఎవరైనా జరిగిపోయిన సంగతులను జ్ఞప్తికి తెస్తే మరిచిపోయినట్లు నటిస్తాడు. ఈ జరిగిపోయిన విషయాలతోనే కళానుభవజ్ఞుడైన గ్రంథకర్త వొకవుత్కృష్ట గ్రంథం తయారుచేస్తాడు. సాధారణ మానవుని శరీరంలోంచి బైటికి చిందిన ప్రతి రక్తపు చుక్కను, జీవిత రహస్యం తెలుసుకున్న వ్యక్తి వెయ్యికన్నీటి బిందువులుగా మార్చగలడు. తను మనసారా ఖేదించి మరిచిపోయి కప్పిపుచ్చవలసిన సంగతులు లేవని తెలుసుకోడంలోనే జీవితరహస్యం దాగివుంది. కొండమీదికి వెళ్లిం తర్వాత తను యెక్కివొచ్చిన మెట్లన్ని మరిచిపోయినప్పుడు మళ్లా క్రిందికి దిగడానికి మార్గంలేక మృత్యువుని ధిక్కరించి క్రిందకి దూకుతాడు. అందుకు ధైర్యం లేకపోతే, "మీ రెవ్వరూ యిక్కడికి రాలేరోయ్" అని చప్పట్లు కొడతాడు. మొత్తంమీద రెండువిధాలా ప్రపంచానికి దూరుడవుతాడు. అల్లా దూరుడుకాకుండా వున్న ప్రతివ్యక్తిలోనూ వొక గ్రంథకర్త జన్మించితీరతాడు. వీరికి విషయాలూ వ్యక్తులూ మరిచిపోదామన్నా మరుపురావు. కాని వీరిజీవిత గ్రంథంలోని మొదటి అధ్యాయాలను వ్రాసుకుని పదిమందికీ తెలిసేటట్లు ప్రకటించలేరు. కొందరు సాహసించి వారు నటించిన నాటకాన్ని వారికైనా తెలిసేటట్లు ఊహలో రచించగలరు. ఇల్లాంటికొందరిలో వొకవ్యక్తి తనజీవిత గ్రంథాన్ని తిరగవేశాడు.

" అధ్యాయం మొదటిది: సాయంకాలం ఆసందులోంచి వెడుతుంటే, పూరింటిముందు మట్టిఅరుగుమీద చిన్నపిల్లాడితో ఆడుకుంటూన్న పన్నెండు వత్సరాలపిల్లను చూశాను. దుమ్ములో మాసిపోయి చిరిగిన పరికిణీ కట్టుకుంది. పైభాగం అంతా చిరిగిపోయిన చొక్కాలోంచి కనిపిస్తూనేవుంది. జుట్టంతా అట్టకట్టి చచ్చిన నల్లత్రాచు పిల్లలలాగా అల్లుకుపోయింది. మధ్యగా నాసిక అడ్డం తగిలిందికాని లేకపోతే రెండు నేత్రాలూ వొకేకన్నులాగా కనిపించేంతటి విశాలంగా వున్నాయి. మురికితో డాగులుపడ్డ ఆముఖంలోని తెల్లటికళ్లు ఆతెలుపు మధ్యలో నలుదిక్కులా నాట్యమాడే నల్లటిపాపలూ, బొగ్గుల బుట్టలో పాలచెంబు దాచిన ఉపమానాన్ని స్ఫురింపజేసినవి. క్రిందికి వాలిన కళ్లమీది కనురెప్పల నీడ బుగ్గలపైన పొడుగాటి గీతలు గీసింది. ఆగీతల మధ్యనే రెండుగులాబీ మొగ్గలు వికసిస్తున్నాయి. నేనల్లా వెళ్లిన నాలుగైదు రోజులు అక్కడే అల్లాగే ఆడుకునేది. ఆరోజున నేను కొంచెం నవ్వి చూశాను. దానికి జవాబుగా నాకడుపు నిండేలాగా ఓపిగలేని లేతపెదవులను కదల్చింది. అట్లాగే పదిహేను దినాలు......"

"అధ్యాయం రెండు : నన్ను పక్కసందులోంచి తిరిగి, లోపలికి రమ్మంది. గదిలో నవారుమంచంమీద కూర్చున్నాను; గోడని అద్దం, అద్దంముందు బల్ల, బల్లమీద రిడ్లు యెగాదిగావున్న పాత హార్మనిపెట్టె వున్నాయి. గోడలమీద తగిల్చివున్న పటాలు రెండయినా, మేకులు, మేకుకన్నాలూ చాలావున్నాయి. కూర్చుని, మొదటిపదినిమిషాలూ మాట్లాడలేక వీటిని పరకాయించి చూడగలిగాను.

'ఏమండి మీరు మా పిల్లని పెండ్లిచేసుకుంటారని పుకారు బయలు దేరింది. మీరు యిష్టపడితే, మీ వాళ్లు యేమీ అనరుట, నిజమేనాండి ?'

నాదగ్గఱనుంచి సమాధానం లేదు. మళ్లా ఆరంభించి 'మా పిల్ల రోజు మిమ్మల్నిగురించే చెప్తుంది. నిద్దట్లోకూడా అదే పలవరింత. పిచ్చిముండా! ఆయన మనకులంవాళ్లని యెక్కడ చేసుకుంటారే అంటే, వినదండి. మీకు అదంటే, చాలా యిష్టమనీ, మీరు పెండ్లి చేసుకోకపోతే ఆఖరికి మీ యింట్లో, వూరికే కూలిపనైనా చేసి వుంటాననీ, యివే కబుర్లండి అస్తమానూ...ఏమండి, నిజంగ చేసుకుంటారు... ?'

'అబ్బే పెండ్లిచేసుకుంటానని యెవరన్నారు? మావాళ్లకీమాట తెలిస్తే అమ్మో! యింకేమన్నా వుందీ! అది కాకపోయినా, నాకప్పుడే పెండ్లేమిటి యెవరైనా నవ్వుతారు' అన్నాను.

'మరవుతే, ఎందుకు రోజు మీరు అల్లా మా పిల్లకేసి చూసి నవ్వడం ?'

'అబ్బే ఊరికేనే. దోవలో పోతుంటే మనం అందర్నీ చూడమూ? ఏదో మీ పిల్ల నా కండ్లకు బాగుంది.?

'అందుకనే పెండ్లి చేసుకోరాదు ?'

'అబ్బే — బాగుంటే, చూడడానికి బాగుందన్నమాట. పైగా మేం బ్రాహ్మలం : మానాన్న పెద్ద వుద్యోగి; నాకేమీ యీ విషయాలలో స్వతంత్రం కూడా లేదు. మా వాళ్లలో నాకిష్టమన్న పిల్లలాగా వుంటుంది మీ అమ్మాయి. ఇప్పుడా పిల్లకి పెండ్లయిపోయింది. ఆ పిల్ల జ్ఞాపకంరావడంవల్ల అల్లా చూస్తాను. అంతేకాని, యీ సంగతులు మళ్లా యెవళ్లతోనైనా అనేవుగనక.'

మేం మాట్లాడేటప్పుడు, పుష్ప ఆ గదిలో లేదు.

* * *

"అధ్యాయం మూడు : చెఱువునుంచి నీళ్లబిందె భుజాన్ని పెట్టుకుని, నా యెదురుగా వొస్తోంది. పరికిణీ, చొక్కా, పైన ఓణీ పూర్వంలా కాకుండా, శుభ్రంగా వున్నాయి. శరీరంలోకి రావలసిన స్థూలత, పొడుగు వొచ్చాయి. అప్పుడు నాలోకి చూసిన చూపు నన్ను, అప్పుడే జన్మించిన పసిపాపలా మార్చింది. బిందెలోని నీళ్లు వొలికి శరీరంమీద పడి, బట్టలను తడిపినాయి. ఓణీ క్రిందికి జారుతుంది. దాన్ని సర్దేందుకు, బిందెమీద నుంచి, చేతిని కిందకి లాగుతుంది. బిందె కిందకు పడిపోయింది.

నేను యెదురుగా నిలబడ్డాను. సిగ్గుతో తల వొంచుకుని, పమిటకూడా సర్దుకోదు. తడిసిపోయిన తెల్ల రవికలోంచి చూశాను—కల్లపూసలతాడు చిక్కుపడిపోయింది. రెప్పలు పైకెత్తి, నన్ను భయంతో చూసి, రెప్పలు దించి, బిందె తీసుకుని, తనంతటతానే 'నిన్న రాలేదే ?' అని, నలువైపులా చూసింది. అప్పుడే నల్లటి చీకటి వ్యాపిస్తోంది. చెఱువుగట్టున, వొకరిద్దరు తప్ప, యెవ్వరూ లేరు. నేను, వొణికి పోతున్న అరచేతిని, ఆమె చల్లటి బుజంమీద ఆనించాను. మళ్లా నేత్రాలు నాచేతివెంపు త్రిప్పి, రహస్యంగా, నిశ్శబ్దంగా నవ్వింది. పూర్తిగా వికసించిన గులాబీ పువ్వుం, ఎందుకో ముడుచుకుపోయి, మళ్లా చిన్న మొగ్గకింద మారిపోయినట్లుగా, నా చేతికింద తనచేతిని దాచింది."

* * *

"అధ్యాయం నాలుగు : ఆ సందులోంచే, ఆ యింట్లోకే వెళ్లి ఆ గదిలోనే కూర్చున్నాను. పుష్ప అక్కడ లేదు. దాని తల్లి యిదివరలాగానే, గదిలోకి వొచ్చి తలుపుదగ్గఱ నిలబడి మాట్లాడింది.

'మళ్లా యిన్నిదినాలకు మామీద దయ కలిగిందా?'

'అల్లాగంటావేం, రోజూ నేను మీ యింటి ముందునుంచే వెడుతున్నాగా?'

ఈ సారి ధైర్యంగా మాట్లాడకలుగుతున్నా.

'అవుతే, పెండ్లిమాట నిశ్చయంచేశారా? ఫుష్ప చంపుకు తింటోంది అడగమని. దానికి తగనిసిగ్గు. అది, అసలు నాకు ఫుట్టవలసిందే కాదు. రోజూ రాత్రిపూట రాగాలూ; అన్నం తినదు, యింట్లో పనీ చెయ్యదు...,

'పెండ్లేమిటి యెవరేనా నవ్వుతారు. నే నింకా బోలెడు చదువుకోవాలి. పైగా మీకులం మాట అల్లా వుంచి, మీ వ్యవహారాలూ, మీరు వుండే విధానం మా వాళ్లకి తెలిస్తే...'

అని, యింకా బోలెడు చెప్పబోతున్నా.

'చాల్లెండి. అల్లాంటి మా ట్లనకండి. మాకులం తక్కువదే; భగవంతుడు మా కిల్లా రాసిపెట్టాడు. అంతమాత్రంచేత, మేం బజారు ముండల మనీ, నీతీ జాతీ లేనివాళ్ల మనీ అనడం మీకు తగదు. మీకు కోపంవస్తుందని భయపడుతున్నా కాని, మీకులం వాళ్లే యీమధ్య అన్ని విధాలా చెడిపోతున్నారు. కాని మీ మగవారు, పాపం అమాయకులు. అన్నీ కప్పేసుకుని, యేదో చాటుచాటుగా కాలం వెళ్లబుచ్చుతున్నారు. ఎటొచ్చీ, మా కులంవల్లా, బీదతనంవల్లా మేం అందరి నోళ్లల్లోనూ పడుతున్నాము. మీ రేమో గోప్యంగా వున్నారు. అంతే భేదం. నిజంగా చూస్తే మా పిల్లలాంటి పిల్ల మీ కుటుంబాలలో వుండనే వుండదు. నే నొక టడుగుతా చెప్పండి. మీలో ఆడ పిల్లలు "అమ్మా, నే నా అబ్బాయిని ప్రేమించానే, మాకు పెండ్లి చెయ్యండే" అని అడుగుతారు? అందాకా యెందుకు, పెండ్లయిం తర్వాతేనా, మొగుడితో మన సిచ్చి మాట్లాడతారు? అత్తలమీద కోడళ్లు, యిద్దటి మధ్యనా మొగుళ్లు పడి, గుద్దులాడడం తప్ప మీలో యేముందో చెప్పండి. శరీరాలని వొకళ్లకి మనస్సుని వేరొకళ్లకి వప్పజెప్పి, నిక్షేపంలాంటి సంసారాలని వల్లకాటిక్రింద మార్చేవారు మీలో ఎందరు లేరు?..."

ఈ వుపన్యాసం నాకు చాలా కష్టం కలిగించింది. నీచకులంలోని పిల్లని ప్రేమించి, దానికోసం సందుల్లో దూరి, యిల్లా వెధవ తాత్కాలికసౌఖ్యంకోసం, నా కుటుంబాన్ని, నాకులాన్ని దూషించినా విని వూరుకోడం అమానుషమైన సంగతని తెలుసుకుని, ఆఖరికి బాధిస్తోన్న విషయం బైటికి వెళ్లగక్కాను.

"మీఅమ్మాయికీ, యీసందులో గోవిందానికీ సహవాసంట, నిజమేనా? అతను మీపిల్లకి సంగీతం చెబుతాడుట. నే పెండ్లి చేసుకుంటానన్న ఆశవల్ల అతన్ని మీయింటికి యీమధ్య రాకుండాచేస్తున్నారుటగా..."

"ఎవతె, యిది మీతో అన్నది..." అని లేవబోయింది. ఇంతలో యెట్లా వొచ్చిందో, ఫుష్ప గదిలోపల కొచ్చి, వాళ్లమ్మని బైటకి నెట్టి, తలుపులోపల గొళ్లెం తగిలించి, చురచురా వొచ్చి, నానడుంమీద వాలిపోయింది. తనచేతులను నా మెడచుట్టూ వేసి కిందికి వొంచుతూ, యేడవడం మొదలెట్టింది. మధ్యలో యేడ్పు ఆపుజేసుకుని, నాకేసి ప్రణయవిషాదంతో చూసి, ఆ కంఠంలోనించి వొచ్చే వోపికలేని యేడ్పు, యేడ్పు మధ్యలో తడబడే మృదువైన స్వరాలు, కండ్లలోంచి కాలవలగా కారే ఆవెచ్చని కన్నీరూ, నామనస్సును లోపలనుంచి యివతిలకి లాగి, మూగవానిగా మార్చేశాయి. అయాసంవల్ల వొచ్చే వేడినిట్టూర్పు, వక్షస్థలంలోపలి భాగంనుండి మెల్లగా ప్రసరించే శరీరపు వింతసువాసనా, నన్ను బాహ్యప్రపంచాన్నుంచి విముక్తుణ్ణి చేశాయి. అది మాట్లాడినదానిలో నేను చాలా భాగం వినిపించుకోనేలేదు.

"మీరు పెండ్లిచేసుకుంటే చేసుకోండి, లేకపోతే లేదుకాని, యిల్లాంటి మాటలు అనకండి. గోవిందం యెవడు వెధవ — అన్ని వొట్టిమాటలు. చేసుకోడం యిష్టంలేక, యేదో తప్పించుకోడానికి యిట్లాంటివన్నీ కల్పిస్తారా? అవును ఆమధ్య రెండురోజు లొచ్చి సంగీతం చెప్పిపోయాడు. మాఅమ్మ వాడిని యేమన్నా ఆశపెట్టిందేమో,— వాడిపెండ్లాం ప్రసవించినప్పుడు, బలవంతంగా నాకోసం చంపేశాడని చెప్పుకుంటారు..."

"అల్లా రా దోవలోకి, యేదో వుంది కథ... ఊరికే యెందుకు పుడుతుంది పుకారు?"

"అల్లాగంటే చూడండి మరేంచేస్తానో" అని జడతో నాకంఠంపైన కొడుతుంది. "ఒకరోజున,

మాఅమ్మ లేనప్పుడు నన్ను భలే అల్లరి చేశాడు. ఆమట్టున నేను, మిరపకాయలకారం చేతులకు రాసుకుని కళ్లల్లో పెట్టి పారిపోయాను. మళ్లా ఐపులేడు... మీరు నన్ను..." అని మళ్లా యేడుపు ప్రారంభించి, అట్లా తనశిరం నాకంఠంపైన ఆనించి యెంతసేపు యేడ్చిందో చెప్పలేను..."

* * *

"అధ్యాయం అయిదు: రాత్రి పదకొండు దాటింది నేను మాయింటి వీధిగదిలో కూర్చుని చదువుకుంటున్నాను. బైట ఆకాశం విరిగి మీదపడేటట్లు పిడుగుల చప్పుడు; హోరున వర్షం. కిటికీతలుపు వేసినా, దీపం ఆరిపోతానని ప్రతినిమిషం బెదిరిస్తూవుంది. కాని నేను ప్రకృతిలో జరుగుతున్న కల్లోలం గమనించలేక పోతున్నాను. దానికి నే చదువుతున్న గ్రంథమే కారణం. ఆకథలో నేను నిమగ్నుడను అవటమేకాకుండా నన్నాదినాల్లో యెదుర్కొన్న సమస్యకి గ్రంథాలలో సమాధానం దొరుకుతుందాన్న ప్రత్యేకాభిలాషతో కూడా చదువుతున్నా. "దయ్యాలు... దయ్యాలు ... జాగ్రత్త.. తలుపులు వేసివున్నా, లోపలికి ప్రవేశించ గలవు.... అందులో సుందరమైన దయ్యాలు మరీ ప్రమాదకరమైనవి...వాటిసౌందర్యం నీముందు బహిరంగపరిచి, నీలోపలకి ప్రవేసించి, నిన్ను పీల్చిపిప్పి..." అన్న, హెన్రిక్ ఇబ్సెన్ రచించిన "దయ్యాలు" అన్న నాటకంలోని వాక్యాలు చదువుతోంటె తలుపు బిగ్గఱగా తట్టుతున్న శబ్దం వినిపించిది. నిజంగా దయ్యాలేమోనని ఖంగారుపడి, లోపల నవ్వుకుని మళ్లా చదువుతుండగానే, తలుపుపెద్దగా గుద్దినట్లు వినిపించింది. లేచి వెళ్లి తలుపుతీశాను. ఏదో నల్లగా కనిపించగానే నాలుగడుగులు వెనక్కి నడిచాను. తడిసిపోయిన నల్లటిచీర, తెల్లటిరెవిక, గదంతా నీళ్లు చిమ్ముతూ, గుమ్మంలో, నుంచుంది పువ్వు. మనిషంతా తడిసి, ముద్దయిపోయింది. లోపలికి రమ్మని తలుపు బిగించి, పైనున్న తువ్వాలు తలతుడుచుకోమని, చేతికిచ్చాను. నిజంగా కన్నీరో, వర్షపునీరో తెలియదు కాని, ముఖంలో కళ్లలోని తెలుపు, నలుపుని యేకం చేసేంతటి విచారంతో నిండివున్నాయి. గోడవెంపు తిరిగి, వెంట్రుకలు తుడుచుకుంటోంది. ఏదో మాట్లాడబోతుంది. నే దగ్గఱగా వెళ్లి చెవులో మెల్లిగా అన్నా 'గట్టిగా మాట్లాడకు, యింట్లోవాళ్లు లేస్తారు....ఉండు నే లోపలికెళ్లి, మాఅత్తయ్య చీరయేదేనా వుందేమో చూస్తాను, అని, మెల్లిగా లోపలికెళ్లి ఆరడానికి కట్టిన చీర విప్పి వొచ్చి మెల్లగా గొళ్లెం తగిలించి, వెనక్కి తిరిగేప్పటికి, పువ్వు వివస్త్రఅయి, వొణికిపోతో, గోడవైపు తిరిగి నిలబడివుంది. దీపం తగ్గించి, నే కళ్లుమూసుకుని, చీర అందజేశాను.

· చీర ధరించి, తడిసినవాటిని పిండి కుర్చీమీద పెట్టి, రెవికబదులు నాతువాలు పైన కప్పుగుని, తన చేతులు నాబుజాలమీద వేసి దీనంగా చూసింది.

"ఇట్లా అర్థరాత్రి వొంటరిగా మాయింటికి రావొచ్చునా? ఎవళ్లకేనా తెలిస్తే యెంత తప్పు. ఈ చీకట్లో, యీవర్షంలో, నాకు వొంట్రిగా కూర్చోడానికే భయంగా వుందే.... పైగా, నే నిక్కడ కూర్చున్నాను కాబట్టి సరిపోయింది. లేకపోతే, తలుపు తట్టి అందర్ని, లేపి అల్లరిచేసేదానివేనా... అదిగాకపోయినా, యెందుకు యింకా నాదగ్గఱకి రావడం?

"మిమ్మల్ని చూసి మూడునెల్లు పైగా అయింది. మీరు కోపంవొచ్చి రావడం మానేసినా, నేనుమిమ్మల్ని చూడకుండా వుండగలనా. ఇంట్లోవాళ్లని లేపి అల్లరి చేసేదాన్నా? ఎప్పుడేనా అల్లాచేశానూ? మీరు మొదలు నాకు ప్రేమించడం నేర్పి, పెండ్లిచేసుగోడానికి యిష్టపడక, యేవో లేనిపోని అనుమానాలు పెట్టుకుని, నాకు ఆఖరికి కనిపించడంకూడా మానేస్తారా? నామనస్సుని, విచారాన్ని కొంచమైనా మీరు గమనించకూడదు?"...

"ఎవళ్లు గమనించాలో వాళ్లే గమనిస్తారు. ఈ మధ్య ఎవరితోనో లేచిపోయావుటగా..." అని నా ముఖంమీద పడ్డ చీరకొంగును అవతలకి తొలగించాను.

'రామ, రామ... మాఅమ్మ నన్ను మాయచేసి తీసికెళ్లింది దాని కెంతసేపూ, డబ్బుగోల—అవుతే నే వొప్పుగున్నానా? ఆరాత్రి వాళ్లందరితో నాకూ మీకూ వున్న స్నేహం చెప్పేసి, నగలు తీసుకొని, నేను అమ్మా

చక్కా వొచ్చాం... నేను యింత అర్ధరాత్రిరావడానికి కారణం వుంది, వినరూ?..."

తరవాత మాట్లాడడం మానేసింది. అమాయకపు కన్నీటి చుక్కలు కండ్లలో మెరుస్తున్నాయి. నేను పైనున్న తువ్వాలుతో తుడుస్తున్నాను.

"నాలుగు నెలల్కితం మీకు జ్ఞాపకం వుందా మాయింట్లో, యిప్పుడొచ్చినట్లుగానే వర్షం రావడం; మీరు మళ్లా యెల్లా యింటికి వెళ్లనా అనిభయపడటం; నేను వెళ్లనీయకుండా తెల్లవార్లు ఆపుజెయ్యటం..."

నేను అవి స్మరిస్తూ 'ఊ' అనడంకూడా మానేశాను. తటాలున లేచి కూర్చుంది.

'నిశ్చయం చేసుకున్నానండి, రేపు మీనాయన గారి పాదాలమీద పడి అడుగుతాను — ఒప్పుకోక పోతే మీకు చాలా యిష్టమన్నారే—ఆ కాశ్మీర దేశం పోదాం. మీరు వర్ణించిన ఆసరస్సులూ, ఆ పడవలూ, నీటిలోని చంద్రబింబం, ఆనిర్భయమైన ముద్దు..." అని నా అధరాలను తాకింది. 'పోదాం, మనం కాశ్మీరం పోదాం నాదగ్గఱున్న నగ లమ్మితే, నాలుగువందలేనా వస్తాయి. ఈమధ్య మా అమ్మ నాకు వీణకూడా నేర్పిస్తోంది ... పాటలు పాడుకుందాం. తరవాత దేముడే..."

" అయ్యబాబో మావాళ్లతో చెప్పడమే ... మనం కాశ్మీరం పోయినా, నువ్వు సరిగ్గా వుంటావా - మీఅమ్మ వుండనిస్తుందా ? "

" అల్లా అనకండి. అన్నీ పిచ్చి అనుమానాలు మీవి. నాకు మీరు తప్ప యేం కావాలి? అదేనా, నన్ను మీరే కోరుకున్నారు. మా అమ్మ అడ్డంవొస్తే చంపిపారెయ్యను! నేను మీకోసం యింత చేస్తున్నప్పుడు మీరు పురుషులయివుండీ, యేమీ చెయ్యలేక పోతున్నారే..." మళ్లా నాశిరస్సుని తనచీరకొంగులో కప్పేసుకుంది."

*   *   *

తరువాతి అధ్యాయాలన్నీ చాలా పెద్దవి. పైగా అవి పైవాటంతటి విశదంగాలేవు. అందులో నమ్మరానివి, రహస్యమైనవి ఆత్మవంచనతో కూడుకున్నవీ అవడంవల్ల, ఆ నాయకుడి ఊహలోనైనా విస్ఫుటంగా విహరించడంలేదు. వాటిట్లో కొన్నిమాత్రం, సత్యమైన ఆకారం కలిగివున్నాయి.

"అధ్యాయం ఆరులో : నేను పెండ్లికూతురు మెడలో పుస్తె కట్టబోయ్యేముందు, అందరివెంపూ వొక్కసారి పరకాయించి చూశాను. నాలోపలవున్న ఆవేశాన్ని యెవ్వరూ అర్థంచేసుకుని, నాకు ఉత్సాహంచూపిస్తూ తలపంకించినవారు లేరు. పదిహేను గజాలదూరంలో, స్తంభంవెనకాల నిలబడిన పుష్ప నవ్వుతూ, 'కానీ' అన్నట్లుగా చేతులతో సంజ్ఞచేసి, యీ సముద్రంలో యీదులాడేందుకు తగినంత ధైర్యం, బలంకూడా సమర్పించి, తను వొడ్డునే నిలబడి చప్పట్లు కొట్టింది. బ్రాహ్మలు మంత్రాలు చదివారు; సన్నాయి మోగింది. నాకర్థంకాని యీ దేదీప్యమానమైన చీకటిలో నాకు పుష్పనవ్వువొక్కటే కనిపించింది..."

*   *   *

" అధ్యాయం ఏడు : " ఏమండోయ్ మన మ్మాయి భారసాలకి, మామావయ్య లగ్నంకూడా పెట్టాడు. మీరు యెవరెవరికి రాసుకోవాలో, లేఖలు వాళ్లకి రాసుకోండి..."

*   *   *

అధ్యాయం ఎనిమిది : " ఏమండోయ్, మన "మనూ" స్కూల్ ఫైనల్ పరీక్ష ప్యాసయిందిట. వాళ్ల హెడ్‌మాస్టర్ దగ్గరనుండి టెలెగ్రామ్ వొచ్చింది. టీపార్టీకి సన్నాహం కానీయండి..."

*   *   *

అధ్యాయం పది:... "Complication కూడా వుంది. చెప్పలేం, రిసల్టు. ఎందుకేనా మంచిది మీ వాళ్లకు, intimation యివ్వండి" అన్నాడు నా గుండె పగిలేటట్టు, డాక్టర్ కామత్. మంచంప్రక్కన 'స్టవ్' ముట్టించి, ఓవల్టీన్ తయారుచేస్తోంది పుష్ప. నేను పడకకుర్చీలో చేర్లబడివున్నాను. దగ్గరగా వొచ్చింది పుష్ప.

"ఎట్లాగా యిప్పుడు పాపం, ఆడపిల్లకూడా దగ్గరలేదే. మీరు విచారించకండి. మనం చేతనయినంత వరకూ ప్రయత్నిద్దాం—తరవాత దేముడిమీద భారం

...అదిగో, ఆయేడుపే వొద్దన్నాను. పాపం, ఆయిల్లాలు యెంత దిగులుపడుతుంది" అని పువ్వు తువ్వాలుతో నా కన్నీటిని తుడిచి నన్ను వోదార్చింది...

౨

తనజీవిత గ్రంథంలోని యీ జరిగిపోయిన అధ్యాయాలను యెన్నిమార్లు తిరగవేసినా, ప్రస్తుతం నిర్ధారణకు రాలేకపోతున్నాడు జగన్నాథస్వామి. కవరు చించి వుత్తరం తీసేటప్పటికి, అందులోంచి వాడిపోయిన గులాబిపువ్వురేకలు క్రిందికి పడ్డాయి. ఆలేఖను చివరదాకా చదవడానికి సాహసించలేకపోతున్నాడు. సావధానంగా చదువుకుంటే తనకి సంతోషం కలిగించే విషయాలు చాలా వుంటాయి, ఆందులో. కాని తను మరిచిపోదలచుకున్న సంగతులుకూడా వున్నాయి. దానిలో కొన్ని భాగాలు—

"పైన మిమ్మల్ని డార్లింగ్ అని సంబోధించాను. ``రు నేను డార్లింగులం కాము. అప్పుడే మీకు ముప్ఫయి నాలుగేండ్లు పూర్తయ్యాయను కుంటాను. అట్లా వ్రాయడానికి కారణం, చిన్నతనంలో మీరు నేర్పిన యింగ్లీషు ముక్కలను, మళ్లా సాధించి యిప్పటికి ఉత్తరానికి చాలినంత పాండిత్యం సంపాదించాను... ఎప్పుడూ నాబుగ్గలను గులాబీపుష్పాలతో పోల్చేవారు మీరు; అందుకనే, ఆరేకలుకూడా, యిందులో పెట్టి పంపుతున్నాను... నన్ను స్వీకరించమని కోరడానికి కారణం నాకు డబ్బులేకా, తిండిలేకా కాదు. ఏదో నలుగురైదు గురుపిల్లలకు వీణ నేర్పుతూ, రోజులు వెళ్లబుచ్చగలుగుతున్నాను. నిజమైన విషయం యేమిటంటే, యిప్పుడు నేగడుపుతున్న జీవితం నాకు నచ్చలేదు. నాకు భర్తతో, వొకగృహంలో కాపురముండి, ఆందరిలాగా నిశ్చింతగా వుండామని కోర్కెగావుంది. రోడ్లమీద నడిచే భార్యాభర్తల జంటలను చూస్తుంటే నాకు చాలా బాధగాను, యీర్ష్యగాను వుంది. సంసారంలోని స్త్రీకి, క్షేమం, స్వేచ్ఛ, ఆదరణ, గౌరవం వున్నాయి. నా జన్మకి వీటిని నాకుకూడా, యెందుకు అర్పించకూడదు? నాకు కులగోత్రాలు లేవనీ, లేచొచ్చినదాని కూతుర్ననీ అనేకపేర్లు పెట్టి, నన్ను అందరికీ దూరం చేశారు. నాకు నీతి లేదంటారు. బైటికి కనిపించేమంచి విషయాలు లేకపోవొచ్చు కాని నాలో, మీసావాసం వల్ల అబ్బిన కొంత నిజమైన మంచి వున్నది. చూడండి, మీరు భార్యతో కాపరంచేస్తున్న రోజులలో, మిమ్మల్ని బాధించి, పాపం, ఆవిడకు యెప్పుడైనా,అసూయ కలిగేటట్లు చేశానా? మీకు నిజంగా నన్ను స్వీకరించాలని వుందని నాకు తెలుసు. కాని పదిమందీ యేమనుకుంటారోనని భయపడుతున్నారు..."

మళ్లా చదవడం మాని ఆలోచించడం మొదలెట్టాడు, జగన్నాథం. భార్యపోయిన నాటి నుండి, వొంట్రిగా వుండి బెంగడిపోతున్నాడు. అసలతనిది బెంగపడి, ప్రతిదానికి యెడతెగని ఆలోచనచేసే స్వభావం. అతన్ని ప్రతినిముషం, యెవరో ఆదరించి, ధైర్యంచెప్పేవారు లేకపోతే,దిగులుతో క్రుంగిపోతాడు. అతనికున్న ముప్ఫయిఐదు సంవత్సరాలలో, బాల్యంలోని పదేండ్లు తీసేసినా, మిగిలిన పాతికేండ్ల అనుభవం, విజ్ఞానం వున్నా కర్తవ్యానికి దిగలేకపోతున్నాడు. పువ్వు మారిపోయి తనకి పిచ్చెత్తించేటంతటి సుందరాంగనగా తయారయింది. అమె వ్రాసిన లేఖనుబట్టి చూస్తే ఆమె కున్నది వొక్కసౌందర్యమే కాకుండా ఉన్నతాశయాలు, తన యెదురుగావున్న వొక్కడైవాన్నే ఆరాధించే అంతరాత్మకూడా వున్నాయి. భగవంతుడు, ఆమెను సృష్టించడంలో, భారం తలిదండ్రులమీద పూర్తిగా వెయ్యకుండా ప్రత్యేకంగా శ్రద్ధతీసుకుని అతీతమైన శిల్పచాతుర్యం చాటుకున్నాడు. అన్నివిధాలా ఆమె తనకు కావలసిందే. కాని ఆమె వెనుకటి చరిత్ర నీతిదాయకమైంది కాదు. ఆ సంగతులు యెల్లానూ మరిచిపోయి, పెండ్లి చేసుకొనో, లేకపోతే, వూరికే తనయింట్లో వుంచుకుని భార్యగా చూసుకొంటోనో వుందామన్నా సంఘం అతని చర్యను విమర్శిస్తుంది. పూర్తిగా దుర్నీతిపరుడనకపోయినా, నీచమైన ఆదర్శాలు కలవాడని నిందిస్తుంది. తన స్వంతసమస్యని, జగన్నాథం, ప్రపంచ సమస్యలోకి నెట్టి, అనేక ఆచారాలలో మరుగుపడిన పాత సమస్యలని లేవగొట్టాడు. పువ్వులా కులం, జాతీ లేని స్త్రీలు యెందరున్నారో హిందూ సంఘంలో.

మంచిగా వుండి, అన్నివిధాలా నిక్షేపంలా వున్న వాళ్లని,యింకా మంచిగా ఉండమనీ, యింకా అభివృద్ధి చెందమనీ శాశిస్తుందికాని సంఘం, మంచిగా వుండేందుకు అభిలాషవున్నా అవకాశాలులేని అసహాయులకు అవకాశాలు కల్పించదే! ధనం, అవకాశం, కొంత లోకజ్ఞానం వున్న వుత్తమ కుటుంబాలలోని యేపదిమంది కోసమో సంఘం నైతిక దేవాలయాన్ని నిర్మించి, అందులో కళ్లి ప్రార్థించమంటుంది. కొందరు పుష్పలాంటి స్త్రీలు, స్వహస్తాలతో తయారుచేసుకున్న మట్టివిగ్రహాన్ని తనలాంటి విశాలహృదయుడు దేవాలయంలో ప్రతిష్ఠించడానికి ప్రయత్నించినప్పుడు సంఘం అతన్ని అస్పృశ్యునికింద చూసి అతని వునికిని బహిష్కరిస్తుందే! ఈనీతి, దేవాలయాలలోనే కాక మానవుల జీవితాలలో ప్రతినిత్యము గంతులెయ్యాలన్న సంగతి గమనించదే. ఏచింతాలేకుండా, సంతుష్టి చెంది హాయిగావున్న ప్రతివ్యక్తీ సంఘానికి శత్రువే అంటాడు హెన్రిక్ ఇబ్‌సెన్. సంఘం నిర్మించిన ఆదర్శాన్ని తనదిగా భావించుకుని దానికి అనుగుణ్యంగా ప్రవర్తించడంవల్లే, లోకంలో యిన్ని భగ్నజీవితాలు మృతకళేబరాలు నిప్పులలో నాట్యమాడుతున్నాయన్న ఇబ్‌సెన్‌గోలని లోకం పిచ్చివాని వున్మాదంగా పరిగణిస్తుందే. హిందూసంఘానికి మూలాలైన, బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర విభజన ప్రస్తుత పరిస్థితులలో యెంతవరకూ అర్హమైనదో అన్నది పెద్ద సమస్య. ఈనైతికసంఘ పరిపాలకులను,యీవిషయాన్ని గురించి ప్రశ్నిస్తే, వారిలో పూర్వాచార పరాయణులిచ్చే సమాధానం "అంతా దైవవిధి- వారివారికర్మ" అని; వారిలో కొంచెం నవీనభావా లున్నవారు చెప్పేది "ఆసమస్య మాది కాదు. అది ఆర్థికసమస్య. దేశానికి స్వతంత్రం లభిస్తేనేకాని, పరిష్కారం కాదు. సోషలిష్టులను కనుక్కోండి..." అని. దీనిమాట యిల్లా వున్నా, తనబోటివాడు సంఘనీతికి అర్థంకాని, దానిని అతీతమైన మార్గాన్ని అనుసరించి ప్రవర్తిస్తే, లోకం చూసి ఓర్వలేక, నిరసిస్తుంది. "ఇతరు లందరికంటె కూడా, యెక్కువ 'మంచి'గా వుండడానికి ప్రయత్నించినవ్యక్తి, అవినీతికరమైన గుమ్మంలో అడుగుపెట్టాడన్నమాటే"అని, తన జీవితంఅంతా ధారబోసి చెప్ప గలిగాడు పాశ్చాత్య సంఘసంస్కర్త బ్రాడ్లే. తనకర్తవ్యం వివాదాలు పెంచడం కాదు; తను ఆత్మవంచన లేకుండా, స్వవిషయాన్ని సాధించాలి; పుష్పని, తనతో వుండమనదలచుకున్నాడు ఆఖరికి జగన్నాథం. మళ్లా ఉత్తరం చదవడం ప్రారంభిస్తాడు.

"... మీరు నన్ను మీగృహిణిగా అంగీకరించే ముందు,మనం ముఖాముఖిన మాట్లాడుకోలేని సంగతులు గమనించాలి. మీరు నన్ను వీధులో వొదిలేసి గృహస్థులైనప్పటినుంచి, నాజీవితంలో శాంతిలేదు. స్వార్థపరులు, మీవుత్తమకుటుంబీకులు, నన్ను వారి ఆనందానికి ఆధారంగా చేసుకుని, వాసనచూసి మళ్లా గిరవాటేశారు. నేనేమి చెయ్యలేను. దానికి కారణం చెప్పలేను. విచిత్రవ్యక్తులు వారి అధరాలికి పట్టినబూజును, తుప్పనూ నాశరీరానికి రాశారు. నేనవన్నీ అసహ్యించుకుని, ఆ శరీరాన్ని వొదిలేసి, కొత్తరూపం దాల్చదలుచుకున్నాను. మీరూ యివన్నీ అర్థంచేసుకుని, మరిచిపోయి, క్రొత్తజన్మ దాల్చే నన్ను మీపాదాలముందు కూర్చుని, మీ జోళ్లకి పాలిష్ వెయ్యనివ్వాలి. మీకు సర్వచాకిరీ చేస్తాను. మీపిల్లని,తల్లిని మించిన ప్రేమతో పోషిస్తాను. నన్ను తల్లిగా వుండనీయండి. ఆపవిత్రతా, ఆ శాంతి నాకూ కావాలి. నాశరీరాన్ని చంపారు; నామనస్సునైనా వికసించనీయండి. నాకు స్థానం, ఆకాశంకింద కాకుండా మీనీడలో యియ్యండి. నేడే వొచ్చి మీ యింటిదీపం వెలిగిస్తా......"

జగన్నాథంలో, విషాదం ఆవేశం చెలరేగాయి. ప్రతివాక్యంలోను, తనఅనుభవంలో వినలేకపోయిన సందేశాన్ని వినగలిగాడు. మహాకవులూ, వేదాంతులూ చెప్పగలిగిన సందేశమే యీ లేఖలో, వొక నీచకుటుంబంలోని స్త్రీ, ప్రేమతో ముచ్చటించకలిగింది. నువ్వు మంచిలోవున్న తమాషా పొందాలంటే, అప్పుడప్పుడు చెడుగా ప్రవర్తించాలంటాడు బ్రౌనింగ్. వెలిగిన జ్యోతిని, చేతులారా ఆర్పుకోవాలంటాడు. సంఘానికి నీతినిగురించిన భావాలు తప్ప నీతి లేదు. పురుషులకు ప్రేమనిగురించిన భావాలుతప్ప నిజమైన ప్రేమ లేదు. ఆ ప్రేమని నిరాకరించి, అనేక మాయకారణాలతో సమర్థించుకుంటారు.

పుష్పను తనింటికి రప్పించుకోడానికి ధైర్యం లేకపోడానికి కారణం, పదిమందీ యేమనుకుంటారో అన్నది కాదు; దానికి కారణం అతని మనస్సే; అన్యులతో పోయిన స్త్రీని, తను యెల్లా అంగీకరించగలడు? “విచిత్ర వ్యక్తులు వారి అధరాలికి పట్టిన బూజును నాశరీరానికి రాశారు. . ”అని రాసి, దానికింద యెఱ్ఱసిరాతో గీత కూడా గీసింది. ఆవాక్యమే అతనికి బాధ కలగజేసింది. భార్యతో కలిసివున్నప్పుడు, బైట యెల్లాంటి రహస్య ప్రవర్తనాలూ చెయ్యడానికి పురుషుడు వెరవడు. ఆ సందర్భంలో మనస్సులో, యేలోటూ, యే sentimental scruple కనిపించదు. భార్యను వొదిలి దూరంగా వున్నప్పుడూ, లేక అసలు భార్యే లేనప్పుడు, పురుషుడు చెడుగా ప్రవర్తించడానికి జంకుతాడు. కారణం? భార్య వుందికదాఅని సంతుష్టిచెంది, సంఘనీతి అతని దుష్ప్రవర్తనలని మన్నిస్తుంది. పురుషుడు తను స్త్రీలో కోరే మానసిక స్వచ్ఛత, తనూ యెందుకు అలవరుచుకోడు? చాలా irrational being. పుష్ప అన్నివిధాలా తనకి కావాలి; సంఘాన్నికూడా పాటించడు! మళ్లా పుష్పపూర్వగాథ అంగీకారమైనది కాదు, irrational being...

జగన్నాథం యింతవరకు ప్రేమిస్తోన్నది ‘ప్రేమ’ అనే ఆకారంలేని వొకభూతాన్ని. దాన్ని గురించి వాదవివాదాలు పెంచుకుంటున్నాడు. తన హృదయంలో మూసుకున్న కన్ను తెరిచి యదార్థం పరిశీలించాడు. అన్యులు చెప్పిన సందేశాలు, తర్కంలోకి తప్ప ప్రత్యేక వ్యక్తులకు అన్వయించవు. తనకు తాను తప్ప, యీలోకంలో యెవ్వరూ సహాయం చెయ్యరు. సింప్‌సన్‌సతిని వివాహమాడతానన్న ఎడ్వర్డుకి బ్రిటిష్ మంత్రాంగం ఏంసహాయం చేయకలిగింది? సింపసన్‌కి పూర్వపుభర్త వున్నాడని రాజుకు తెలియదూ? అతను అమాయకుడా? అతను ఆమె పూర్వగాథ మరచి, మన్నించి, స్వీకరించలేదూ? ప్రేమకోసం పెద్ద పెద్ద సామ్రాజ్యాన్ని త్యాగంచేసినప్పుడు, తను, వొక చిన్ని అర్థంలేని Sentimental scruple ని త్యాగం చెయ్యలేడూ? సింపసన్‌లో బ్రిటిష్‌సామ్రాజ్య త్యాగానికి సమానమైన నీతి ఎడ్వర్డ్‌కి కనిపించలేదూ? ఐదు ఖండాలవారూ, టోపీలు దించి ఆ చర్యని ఆమోదించి చప్పట్లు కొట్టలేదూ?

వెంటనే, తక్షణం బయలుదేరి రావలసిందని కోరుతూ ఉత్తరం వ్రాశాడు జగన్నాథం. అందులో చివ్వరి వాక్యాలు: “నేను నీ పూర్వపు విషయాలు మన్నించి, మరచిపోయ్యాను. మనం, అన్యోన్యంగా...” ఎందుకో అగ్గిపుల్ల ముట్టించి, యీలేఖని, అంటించి వేశాడు. మరోలేఖ వ్రాశాడు. అందులో... “...నాకు యే ఆటంకమూ లేదు. అవన్నీ మరిచిపోతాను. నిన్ను యింకనుంచి సంశయించను. నా కూతురు విషయం మొదట్లో అనుమానించాను. ఇప్పుడది, పూనాలో చదువుతున్న విషయం మొన్న చెప్పావుగా నీవు. దాని కిది బోధపడుతుంది. నీఉనికికి యేఅడ్డూ అది చెప్పదని నా నమ్మకం. నా కింక అన్యులనుగురించి ఆలోచించవలసిన అవసరం లేదు. ప్రస్తుతం, నాకు నువ్వు తప్ప వేరే అన్యులు లేరు. అదీ గాక, నా ‘మనూ’లో పూర్తిగా నీపోలిక నాకు కనిపిస్తుంది. అది చాలు దానిమనస్సుని స్థాయిపరిచేందుకు ...... ఏదీ ఆగులాబీపువ్వురేకలతో నామీద నృత్యం సాగించు... ” ఇది కవర్లోపెట్టి అతికించాడు. కాలి పోయిన ఉత్తరాలనుసి గాలిలో పడి. వీధులోకి ముక్కలు ముక్కలుగా యెగిరిపోయింది.

3

పోస్టుబంట్రోతు అందజేసిన ఉత్తరం తీసుకుని, హాలులో కుర్చీమీద కూర్చుంటుంది పుష్ప. గది చాలా అలంకారంగా వుంది. గోడమీద జగన్నాథం తన భార్యతో తీసుకున్న “ఫొటోలూ, మనోరమది పెద్ద Enlargement, కొన్ని రవివర్మబొమ్మలూవున్నాయి, తను కుడుతోన్న చిరుగులాల్చీ బల్లమీద పెట్టి, ‘నాథ్’ అని కేక పెట్టింది పుష్ప. నాథ్ యీలవేసుకుంటూ, హాలులోకి ప్రవేశించి ఉయ్యాలబల్లమీద కూర్చుంటాడు.

“మనమనోరమ పూనానుండి ఉత్తరం రాసింది, నేను చదవనా?” అంది.

“ఏదీ యిల్లా యియ్యి. ఇంగ్లీషులో వ్రాసింది, నీ కేం తెలుస్తుంది?

"ఓ యబ్బ - చూడండి 'డియర్ ఫాదర్ యూర్ కైండ్ లిటర్ టు హేండ్ ప్లీస్...'-ఉండండి, చదవనియ్యండి"- ఇంతలో, అతను లేచి, ఉత్తరాన్ని, లాక్కొని చదువుకుంటాడు. పుష్ప అతనివెనకాల కూర్చుని, తొంగిచూస్తుంది. జగన్నాథం ఆవుత్తరం చదువుకుని మెల్లిగా నవ్వుతాడు.

"ఏమండీ, ఏమని రాసిందో చెప్పరూ? ఎందుకూ నవ్వుతున్నారు?"

"ఏమీ లేదు ఊరికేనే.."

"అంతా చిత్రమండీ మీది.. చెప్పరూ.."

"దానికి రూ. ౩౦ మనియార్డర్ పంపమంటుంది".

"అంతేనా మూడు పేజీల వుత్తరమూను?"

"ఈ సెలవలకి, యిక్కడకు రాదుట...."

పుష్ప బిక్క మొహం వేసింది.

"వాళ్ల స్నేహితురాలితో గడుపుతుందిట, యీ సెలరోజులూ."

"తరవాత, నా విషయం యేమని రాసింది?"

జగన్నాథం నవ్వుతాడు- "నువ్వు చాలా మంచి దానవని రాసింది."

"ఊ వెదురురూ మీవన్నీ మాయమాటలు. నే వున్నానని యిక్కడికి రావడం మానెయ్యలేదుకద" అని పుష్ప చీరకొంగు తనబొటనవ్రేలుకి చుట్టుకుంటుంది. నాథ్ వుయ్యాలా దిగి, ఆమెబుజాలపై చేతులానించి, ముందుకు తోస్తాడు.

"మీ హాస్యాలకేంగాని యేం వ్రాశిందో చెప్పండి."

"చెప్పాగా. నువ్వు నమ్మకపోతే యేంచెయ్యను? నువ్వు చాలా మంచిదానవనీ, నాకు చాలా సహాయకారిగా వుంటావనీ, తనకి అందువల్ల చాలా సంతోషంగా వుందనీ, నిన్ను చూడాలని, నీచేతిఅన్నం తినాలని మరీమరీ వుందనీ—వొక టేమిటి, యీవుత్తరం అంతా నిన్నుగురించి స్తోత్రమే..."

అతన్నికూడా ఉయ్యాలాపైకి లాగింది.

౪

అవి వేసంగిశెలవలు. ఆ రోజుమధ్యాహ్నం మూడుగంటలబండిలో, తనస్నేహితుడుతో కలిసి, పూనానుంచి వస్తున్నానని మనోరమ ఉత్తరం వ్రాసింది. గోడలకి వెల్లవేసి, ఇల్లంతా అలంకరించడంలో మూడురోజులు జరిగిపోయాయి. ఆ ఉదయం తలకి స్నానంచేసి కొత్తదుస్తులు ధరించుకుని, గోడనున్న తనఫోటోముందు నిలబడి, కేలండర్లో వెనక పడ్డదినాల కాగితాలు చింపుతోంది పుష్ప. ఆ రోజున అలంకారం మార్చింది. మధ్యపాపిడి రేగి కళ్లమీద పొడిగా పడుతున్న ముంగురులూ, అలంకారాలు తీసేసిన చెవులు, పెద్దకుంకుమబొట్టు, నాలుగంగుళాలు వెడల్పుగల నల్లంచు సాదాఖద్దరుచీర, అదేరంగు గల గళ్లజాకెట్టు, వొంకరగా మెలితిప్పి కట్టిన సిగమీద, అప్పుడే తామరపద్మంలో మొలుచుకొచ్చిన మూగ బ్రహ్మలా అమర్చబడ్డ రెండు చామంతిపువ్వుల మధ్యనున్న గులాబిపువ్వుం — మొత్తంమీద, సివిలైజ్డ్ శకుంతలలాగ వుంది.

జగన్నాథం వెనకాలె వెళ్లి, పుష్పనేత్రాలు తన చేతులతో మూశాడు. "ఎవరు చెప్పకో?"

"కాబోయే అత్తగారిప్రియుడు, లేక డార్లింగ్" అని చేతులు తొలగించి, వెనక్కి తిరిగి, చెక్కిలిని అతనిపెదవులకు తగిల్చింది.

"చాలా అర్ధంతీశావే?" అన్నాడు.

"మీరే చెప్పారుగా, మనోరమ వొక ఫ్రెండుని తీసుకొస్తోందని. ఫ్రెండు, మీ రంగీకరిస్తే యెంత సేపులో లవర్గా అవదు? అల్లాంటప్పుడు నేను అత్తగార్ని కాను...?"

నాథ్, యీచమత్కారానికి నవ్వుకున్నాడు.

"ఇవాళ చాలాయింపుగా వున్నావు"

"కాదు, మీమనస్సు యింపుగా మారింది. మనకి రోజురోజు, యీప్రపంచం, వింతగాను, సుందరంగాను కనిపించడంలేదూ? కన్నీటిసముద్రం యీది, యిద్దఱం వొడ్డుకి చేరుకున్నాం. మనగృహంలోకి, యివాళ

యిద్దఱుపసిపాపలు ప్రవేశించి, ప్రేమరాజ్యం యేలుకో బోతున్నారు. నేను తల్లిగా వుండదలచుకున్న కోరిక సాఫల్యం కాబోతోంది. అత్తనికూడా కాబోతున్నాను. నాజీవితం సఫలం కాబోతోంది. దైవానికీ మీకూ నానమస్కారాలు. నా కింక మృత్యువంటే భయంలేదు..." అని కిటికీలోంచి చూస్తూ మాట్లాడింది పుష్ప. నాథ్ వెనక్కాల నిలబడి ముంగురులను సవిరిస్తున్నాడు.

"ఏం పుష్పా, యివాళ వేదాంతంలో పడ్డావ్ —మహా ఇరవైమంది పిల్లలుగల వృద్ధురాలుగా మాట్లాడుతున్నావే..."

"కాకమనం చిన్నవాళ్లంటండీ. నిన్న లెక్క పెట్టాను. నాతలలో అప్పుడే ఇరవైనాలుగు నెరిసిన వెంట్రుకలు కనిపించాయి. నవ్వినప్పుడు కళ్లకింద గీతలు పడుతున్నాయి. కాని అన్యోన్యంతో నిండిన మన హృదయా లింకా లేతవే..."అని, 'కాదు?' అన్నట్లుగా మొహం చిట్లిస్తుంది. అత నేదో చెయ్యబోతాడు.

"అబ్బ వుండండి — చూడండి నాగుండెలు సంతోషంతో యెల్లా గొడవగా కొట్టుకుంటున్నాయో ?"

"దీనికేంగాని, యివాళ వేదాంతంలో పడ్డావే."

"మీ కింకా తెలీదుకాబోలు. ఈమధ్య రోజూ మీరు అవతలికి వెళ్లగానే, భగవద్గీత చదవడం మొదలెట్టాను. ఆపుస్తకం యెవ ర్రాశారోగాని, భలేగా రాశారండి. అన్నీ నే అనుకున్న సంగతులే. అది రాసి నాయనికి, మనం చేతులు జోడించొచ్చు..."

"అది శ్రీకృష్ణపరమాత్మను రాశాడు..."

ఆ, వొట్టిది. అన్నీ దొంగమాటలు. దేముడు మీకోసం, చదువుకోండి నాయనా అని పుస్తకం రాస్తాడా! అనేకకష్టాలు పడి, మంచి నేర్చుకున్నవాళ్లు తప్ప, యెప్పుడూ మంచిగావున్న దేముడు రాస్తాడా, నేను నమ్మను.మీరిన్ని చెత్తపుస్తకాలుచదువుతారుకాని, అ దెప్పుడేనా చదివారు ? దానికిమాత్రం, 'వేదాంతం' అని పెరుపెట్టారు. వేదాంతం గాలిలో వుంటుందా? మనుష్యులకు అర్థంకాని ప్రతిదానికి 'వేదాంతం'అని పేరుపెడతారా? అది పెద్దపెద్ద పండితులు కొట్లాడుకోడానికితప్ప మనబోటివాండ్లకు అర్థం యెందుకు కాదు..." ఇంకా యేదో చెప్పబోతుంటే, గోడనున్న పుష్పఫోటో క్రిందపడి, అద్దం పగిలి పెద్దచప్పుడవుతుంది.

"వెధవఎలిక దారాన్ని కొరికేసింది" అనుకుని పగిలిన గాజుముక్కలని అవతల పారేసి, వొట్టిపటాన్ని ఆలమార్లో దాస్తుంది పుష్ప. జగన్నాథానికి యిది జరగడం, అశుభంగా తోచి, విచారం కలుగుతుంది.

"పడకపడక నీఫోటోయే పడాలి — చూడు నా గుండెలు ఆగిపోయాయి" అన్నాడు.

"పోనిద్దురు, వెధవపటం, శరీరాలే శాశ్వతంకానప్పుడు. దీనికోసం, మనం దైవాన్ని దూషించకూడదు. నాది అసలు 'నాన్ లైసెన్స్ క్రీడ్' అంటే గాంధీగారి తత్వమన్నమాట..." అంది పుష్ప అద్దంలో చూచుకుంటూ.

"నాన్ లైసెన్స్ కాదు. నాన్ వైలెన్స్ క్రీడ్."

"ఏదో వొకటి - అబ్బ వొదలండి కొంగు, యింట్లో కెళ్లి పూరీలు వొత్తాలి..." అని లోపలికి నిష్క్రమించింది.

* * *

మూడుగంటల బండిలో, మనోరమ, స్నేహితుడు దిగుతారు. జట్కాదగ్గఱకు వెళ్లి నిలబడ్డాడు నాథ్ ఆహ్వానించే నిమిత్తం. పుష్ప వీధిగుమ్మంలో నిలబడింది. సామాన్లన్నీ హాల్లోకి చేరేశారు. అంతా తలోకుర్చీలోను కూర్చున్నారు. పుష్ప గదిగుమ్మంలో తలుపువెనకాల నిలబడింది.

మనోరమలో కొంత పుష్పపోలిక వుండడం నిజమే. కళ్లల్లో నాథ్ తాలూకు బేలతనం కూడా వుంది. బుగ్గనున్న చిన్నమచ్చతప్ప విశేషించి చెప్పదగ్గదేమీ లేదు.

"నాన్నగారు! ఇతనే నాక్లాస్ మేట్, యెండ్, ఫ్రెండ్, రంగనాథ్. వీరి తండ్రిగారు పార్వతీపురంలో హెడ్ మాస్టర్. మొన్న క్రిస్టమస్ లో, వీళ్లవూళ్లో వారంరోజులు గడిపాను."

"వారు చాలా సంతోషంగా వుంది" అన్నాడు జగన్నాథం. ఇంతలో పళ్లెంలో పూరీలు ప్లేట్లలో అమర్చి, బల్లమీద పెట్టింది పుష్ప.

"మన పుష్పమ్మ వొంట్లో కులాసాగా వుంటోందా?" అంది మనోరమ పుష్పకేసి చూస్తూ.

"ఆ. మే మిద్దరం, చాలా సుఖంగానే వుంటున్నాం. క్రిష్టమస్‌కి నువ్వు రాలేదని చెప్పి, వారు చాలా యిదయ్యారు. వీలుపడలేదు కాని, మే మిద్దరం నీదగ్గఱకే వొద్దామని బయలుదేరాం కూడాను" అంటూ రంగనాథుని పరకాయించి చూస్తుంది పుష్ప.

కాసేపు ముగ్గులు, కాలేజీవిషయాలు, రాజకీయాలు ప్రసంగించి, కాఫీ తాగి కిళ్లీలు బిగించారు. రంగనాథ్ ముఖవర్చస్సు సాధారణమైనదైనా, సూటు బూటు చాలా హడావుడిగా వుంటాడు. ఇరవై రెండేండ్లే నంటాడుకాని, పాతికపైమాటేనని చెప్పాలి. మొత్తంమీద బాగా రాపిడి తగిలిన శరీరంలాగే కనిపిస్తుంది. మొదట్లో కొంచెం ఖులాసాగా మాట్లాడకలిగినా, చివ్వరికి మౌనం దాల్చి, యేదో బెంగపడ్డవానివలె, పరాకుగా మాట్లాడ్డం మొదలెట్టాడు.

స్నానాలు చేసి, కొత్తబట్టలు ధరించి, మనోరమ, తన స్నేహితుడితో, తోటలోకి షికారుకని వెళ్లింది. పుష్ప తలకాయ నొప్పిగా వుందన్న నెపం మీద జగన్నాథాన్ని కూడ, వెళ్లకుండా యింట్లోనే ఆపుజేసింది. వాళ్లు అవతలి కెళ్లింతర్వాత, వీధితలుపు ఘడియేసి నాథ్ దగ్గరగా కుర్చీ లాక్కుని కూచుంది.

"ఏమండీ, యితనేనా, మనోరమ ప్రియుడు?" అంది అతిమెల్లగా.

"ఇతనే - బాగానే ఉన్నాడు కాదు? తెలివైనవాడిలాగే కనిపిస్తుంది..."

"ఇతని పేరు?"

"విన్నావుగా, 'రంగనాథ్‌ట'; బహుశా యే రంగనాథరావో అయివుంటాడు."

"ఏమో వాడితలకాయ నాథ్—నా కేమీ నచ్చలేదు, వాడివరస. కళ్లల్లో కపటం, మాయా, కనిపించాయి. పైగా మన 'మను' చాలా లేతది, సుకుమారి —యీదౌర్భాగ్యుడి కివ్వడం యేమిటి — వీడి వరస చూస్తే, బోగంకొంపల్లో తిరిగేవాడులా వున్నాడు..."

"ఏం అతనిమీద పట్టించావ్, నాళ్లొచ్చి, ఘడియ కాలేదు."

పుష్ప అతనివెంపు కింకా దగ్గఱగా జరిగి, అతని హస్తాన్ని తనఅరచేతులో వుంచుకుని

"మీరు నన్ను విశ్వసిస్తారుకాదు?"

"అందుకు సాక్షి" అని, ఆమెను ముద్దెట్టుకోబోతాడు.

"అబ్బ, వుండండి... అవుతే, నే చెప్పినట్లు చేస్తారు..."

"మంచిదని తోస్తే అల్లాగే."

"అల్లాగైతే, మన 'మను'ని యితని సంపర్కం నుండి తొలిగించాలి..."

"కారణం" అంటాడు, ఆశ్చర్యంతో.

"చాలా వుంది. నాచేత చెప్పించకండి; అవన్నీ జరిగిపోయిన విషయాలు; మనం యింతవరకూ మరిచిపోగలిగిన, చెడుసంభవాలు... నానోటంట, ఆపాతకం రానియ్యకండి— నే వుత్తరంలో రాసి కింద గీతగీసిన బూజుపట్టిన అధ్యాయాలూ, విచిత్రవ్యక్తులూ జ్ఞాపకం వున్నాయా... అంతే..."

ఈసంగతి విని, జగన్నాథం నేత్రాలు మూసుకుని, వెనక్కి వొరిగిపోయాడు. అతనిముఖాన్ని తన చేతులలో తీసుకుని, సమర్ధాయించడం మొదలెట్టింది పుష్ప. కొంతసేపటికి కండ్లు తెరిచాడు.

"నీకో... అతను..."

"అవును; వొద్దు, పూర్తిగా అనకండి. నేనూ, మీరుకూడా మర్చిపొయ్యాం. మనమనుని, యీ దుర్మార్గుడి బారినుండి తొలిగించాలి... మీరు, చమత్కారంగా చెప్పండి."

* * *

రాత్రి తొమ్మిదింటికి అంతా భోజనాలు చేశారు. కాసేపు కబుర్లు, గ్రామఫోన్ సంగీతం, అయింతర్వాత

వీధిగదిలో అమర్చబడ్డ, మంచంమీదికి నడుస్తాడు రంగనాథ్. పుష్ప వంటింట్లో వుంటుంది. జగన్నాథం కూతుర్ని, తనపడకగదిలోకి తీసికెళ్లి, రహస్యంగా మాట్లాడుతాడు. మొదట, తనకి రంగనాథ్ వ్యవహారం నచ్చలేదనీ, అతనికీ ఆమెకీ యీడూ జోడూ కాదనీ, ముఖ్యంగా, ఆతనివైఖరి పుష్పకికూడా నచ్చలేదనీ చెప్తాడు.

“నాన్నగారు! మీరు ఆవిడమాటలు పట్టుగుని, అతన్ని అల్లా దూషించడం భావ్యంకాదు. ఒకవేళ, మీరు వర్ణించినట్టుగానే, రంగనాథ్ వెధవైనా, మీ రింతగా ఆటంకపెట్టడంలో న్యాయంలేదు. మాయిరువురి మైత్రినిగురించి మీకు యిదివరకే ఉత్తరంలో రాశాను. ఆలోచించండి. పదిమందితోనూ తిరిగిన, వొక నీచ కులంలో దానిమాట లట్టుగుని, మాపవిత్రప్రేమని నిందించడం...” మనోరమ, కళ్లు కోపంతో ఎఱ్ఱపడతాయి.

“అది కాదు ‘మనూ’ నీకు చిన్నతనం. పుష్ప పదిమందితో తిరిగినా, యిప్పటికైనా, జ్ఞానం సంపాదించి, సరిగ్గా వుండగలిగింది. దానిహృదయం, యెంత సుందరమైనదో నువ్వెరగవు. మీరంగనాథ్ విషయం దానికి తెలియకపోలేదు. అది నీమంచికోరే చెప్పింది సలహా— దా న్నల్లా అన్నానని తెలిస్తే అది ఆత్మహత్య చేసుకుంటుంది. అది పిల్లలు లేకపోయినా, తల్లిగా ప్రేమించకలిగిన వైరాగ్యం పొందింది...”

“చాల్లెండి నాన్నా! అన్నీ జరిగింతర్వాత, ఉపన్యాసాలంతా యిస్తారు. అదిట్లా యితనిమీద నేరాలు చెప్పి, మమ్మల్ని విడగొట్టాలన్న ప్రయత్నంలో మీ నారోమైండెడ్ నెస్, దాని నీచమైన యీర్ష్యభావం కనిపిస్తున్నాయి. ‘శునకమును కనకపుసింహాసనము’ అన్న పద్యం మీకు జ్ఞాపకం వుందా...... నాకు బడలికగా ఉంది. నే వెడతాను. ఇల్లాంటి యీవిల్ థాట్సు, బుర్రలో ప్రవేశపెట్టకండి...” అని హాలులో ఉయ్యాలమీద అమర్చబడ్డ పక్కమీద పరుండి దీపంతగ్గించింది.

* * *

వంటిల్లు సద్దుకుని పుష్ప పడకగదిలోకి వొచ్చేటప్పడికి పదకొండు కొట్టింది. తలుపువేసి, దీపం తగ్గించి పక్కమీదికి చేరింది. ఇద్దఱు అతిరహస్యంగా మాట్లాడారు.

“ఏమండీ, యేమంటి ?”

“చాలా చెప్పాను, లాభం లేకపోయింది. మనమేం చేస్తాం దానికర్మ దాంది : నువ్వంతగా విచారించకు.”

“కర్మ గిర్మ అనకండి. మనం కళ్లారా చూస్తూ, మన ‘మనూ’ పవిత్రతకి భంగంకలుగుతుంటే వూరుకుంటామా? ఆవెధవ మీరు నేను ప్రేమతో కట్టుగున్న యింట్లో, ఇల్లరికం వుంటోంటే చూసి నేను సహించగలనా? వాడితలంపే, నామనస్సులో ఉప్పెన లేవదీసిందే. అల్లాంటిది, పండంటి ‘మను ’ని నే సహించలేను .... దానివల్ల మీ కెంత బాధ కలుగుతుందో నే ఊహించలేను. మన ప్రేమమధ్య వాడి బింబంపడి మననీ ప్రేమనీ, లోకాన్నీ అపవిత్రంగా చేస్తుంది...నే భరించ లేను...” అని మెల్లగా యేడ్పు మొదలిడుతుంది. చేతనైనంతవరకు, పాపం, జగన్నాథం ఓదారుస్తాడు. నిజానికి పుష్పకంటె, అతనికే యీ విషయం విషాదకరమైంది. కాని యిప్పుడతడు ప్రేమకీ, నీతికీ కూడా అతీతు డయ్యాడు. శరీరంలో జనించినప్రేమ విశ్వరూపం దాల్చింది. అల్లాగే ఆమెచేతిని తన గుండెలమీద అదుముకుని విచారంలోంచి, అతను తన జీవితదృష్టిని వెలుగులోకి నడిపించి, కండ్లు మూసి, నిద్రలోకి జారిపోయాడు.

* * *

రాత్రి రెండు గంటలు దాటింది. పుష్ప లేచి మెల్లగా తన హస్తాన్ని అతని శరీరంమీదనుంచి తొలగించి, నుదురుమీద విషాదంతో వొణుకుతున్న తన అధరాలను కాసేపు ఆనించి, పాదాలకి నమస్కారం చేసి, టేబిల్‌దగ్గరకెళ్లి తొందరగా వుత్తరం రాసి, వీథిగదిలోకి వెళ్లింది. రంగనాథ్ లుంగీతో నిద్రపోతున్నాడు. దీపాన్ని కొంచెం పెద్దదిచేసి అతని బుజాలట్టుగుని గుంజింది. ఖంగారుపడి లేచాడు. దీపం పైకెత్తి చూసింది. అతనుకొయ్యబారిపొయ్యాడు.

“జ్ఞాపకంవున్నానా, నేను... మళ్లా యిక్కడ చేరావా? ఇప్పుడు మనోరమని మోసం చెయ్యడానికి

నూటు బూటు వేసుకుని, మాకొంపతియ్యడానికి చక్కావొచ్చావా ?" అంది పెదవులను కోపంతో ఆడిస్తూ.

"నోర్మయ్యి తెగపేల్తున్నావు ... నువ్వు రాలేదు మళ్లా జగన్నాధం కొంప తియ్యడానికి? అల్లాగే-నేను. నువ్వు పదికొంపలు తీస్తే నే వొకదానితోనే సంతుష్టిపడతాను...ఇల్లా యెందుకొచ్చావ్ అర్ధరాత్రి? పాతబాకీ యేమన్నా వుందా...వుంటె, ముద్దుకి వొక రూపాయిచొప్పు నిస్తాను" అని వెకిలిగా నవ్వుతాడు. పుష్ప కోపం పట్టలేక మొహంమ్మీద వుమ్మేస్తుంది. దానికి సమాధానంగా అతను ముద్దుకోసం మూతి వెతుకుతు పెనగులాడుతాడు. బైట పెద్దగాలీవానవల్ల యీ గందరగోళం లోపలవాళ్లకి వినిపించడంలేదు. రెండు మూడు నిమిషాలు ఇద్దఱు పెనగులాడతారు. తన అధరాలనిమాత్రం పుష్ప అతనికి అందనియ్యడంలేదు.ఆమెను సాధించడానికతను తీవ్రంగా ప్రయత్నిస్తూనేవున్నాడు. వాళ్లకాళ్లు తగిలి దీపంకూడా క్రిందపడి పగిలింది. ఆఖరికి, పుష్ప, తనపళ్లతో అతనిబుగ్గని గట్టిగా పట్టుకుని కొరికింది. నాలుగైదు నిమిషాలదాకా పట్టు విడవలేదు. రంగనాథ్ "అయ్యో, అయ్యో" అని కేకలు పెట్టాడు. హాల్లో లేచినట్లు చప్పుడయింది. పుష్ప పట్టు వొదిలి వీధిలోకి పరిగెత్తుకు పోయింది.

మనోరమ లేచి యేమిటో చూద్దామని గది ముందుకు వొచ్చి "నాథ్" అని పిలిచింది. 'నాథ్' మూలుగుతున్నాడు. దీపం తీసుకొచ్చి, అతనిముఖం మీదికి చూపింది. కుడిబుగ్గ ఎఱ్ఱగా లోతైన పెద్దగాట్లతో నిండివుంది. రక్తం ధారకింద కారిపోతోంది.

ఇంతలో జగన్నాధంకూడా లేచాడు. బల్లమీద ఉత్తరం కనిపించింది.

"నే యెన్నడూ మర్చిపోని దైవం జగన్నాధం గారికి పుష్ప కడసారి సందేశం.

"నేను జరిగిపోయిన చెడ్డసంగతులన్నీ మరిచిపోదామని చాలా ప్రయత్నించాను. కాని ఫలం లేకపోయింది. పాడుపురుషులు మరిచిపోదామన్నా మరుపురారు. నాస్వర్గంలోకి వొక సజీవుడైన పాపి ప్రవేశించాడు. ఆస్వర్గాన్ని ఆపాపికే వొదిలి నే శెలవు తీసుకున్నాను. ఇంతవరకూ జీవితం, నాకు పెద్ద సమస్యగా తోచింది. కాని, నే మరణించిన తర్వాతైనా, నేను జీవితానికి పెద్దసమస్యలా తోస్తానని నాఆశయం. నాకేలాంటి విచారం లేదు. జీవితంలో అనేకమృత్యువులు అనుభవించాను. వాటికి నే విచారించను. నిజంగా వాటిల్లో మరిచిపోదగ్గ ఘోరాలు యేమీ లేవు. ఏదో మంచిమార్గంలో పడదామని ప్రతి అల్పప్రాణీ ప్రయత్నం చేస్తూనేవుంటుంది. నాబోటి కొందరు గెలుస్తారు; కొందరు అధైర్యపడతారు. మీరూ యేబెంగా పెట్టుకోవొద్దు. జీవితాన్ని అన్నితప్పులతోనూ కష్టాలతోనూ వున్నపాళంగా అంగీకరించాలి. మనం యీ ఆనందమయ ప్రపంచంలో జన్మించినందుకే దైవానికి కృతజ్ఞులమై వుండాలి. వేటినీ దేన్నీ తృణీకరించి నిరసించకూడదు. అదే నాసందేశం. ప్రత్యేకంగా లోకానికి నాదో చిన్న సందేశం వుంది. ఒకవ్యక్తిమానం, స్వచ్ఛత సౌందర్యం దుర్నీతిపాలుకాకుండా కాపాడగలిగాను.

నా అనుభవం వూరికే పోలేదు. ఒక్కవ్యక్తిని, కాపాడకలిగాను. నా స్త్రీజాతికి చెందిన వొకస్త్రీ కోసం, నే చేసినత్యాగం, అవినీతికరమైన అనుభవాల నుండి జనించిందైనా లోకం క్షేమింపదగిందే. ఆ విధవ బ్రతికివున్నంతవరకూ, నాత్యాగం, వాడిబుగ్గల మీదే అందరికీ కనిపిస్తుంది."

* * * *

రంగనాథ్ ఆ మర్నాడు కట్లు కట్టుకుని, ఆ వూళ్లోంచి వెళ్లిపోయాడు. సాయంకాలం "మను" తండ్రిదగ్గఱ కొచ్చింది.

"నాన్నా! నేను నిన్నన్నమాటలకి నన్ను క్షమించండి. పుష్పహృదయం గొప్పది."

"దానిహృదయం కాదు; అది, నేను మరిచిపోయిన అనుభవాలు, దాని హృదయానికి గొప్పతనం కలిగించాయి" అన్నాడు జగన్నాధం.

అద్దంకట్టిన పుష్పఫోటోని, "మను" గోడమీద తగిల్చింది.